

Довгань А. Д., Доронин И. М. Развитие законодательства в сфере кибербезопасности: информационно-правовое исследование.

В статье исследуются проблемы связанные с формированием правовой базы в сфере кибербезопасности. Акцентируется внимание на целесообразность формирования соответствующего массива нормативно-правовых актов, которые будут составлять непосредственное законодательство в сфере обеспечения кибербезопасности.

Ключевые слова: кибербезопасность, обеспечение кибербезопасности, киберпространство, киберугрозы, киберинциденты, кибервойна, киберзащита, правовая регламентация в сфере кибербезопасности, законодательство в сфере кибербезопасности.

Dovgan O., Doronin I. Development of cybersecurity legislation: information and legal research.

The article researched problems of formations and development of cyber security legislation. The authors propose to form a complex of legislation on cybersecurity adequate to modern threats.

Keywords: cybersecurity, cyber threats, cyber space, cyber incidents, cyber war, cyber protection, cybersecurity legislation.

УДК 342.9(477):35.083.8

Морозова О. О.
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри правознавства
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

ПРАВОВА ОХОРОНА ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ В УКРАЇНІ

В Україні створено і діє національна система охорони державної таємниці. Діючим законодавством визначено правовий статус державної таємниці і перелік відомостей, що відноситься до цього виду інформації з обмеженим доступом, визначено організацію охорони державної таємниці, розподілені повноваження усіх органів, що забезпечують охорону цього найважливішого виду інформації, встановлено відповідальність за розголошення відповідної інформації.

Ключові слова: державна таємниця, інформація з обмеженим доступом, правова охорона державної таємниці.

В травні 1993 року з метою реалізації державної політики національної безпеки України у сфері охорони державної таємниці було створено спеціально уповноважений центральний орган державної виконавчої влади – Державний комітет з питань державних секретів України (Держкомсекретів України). На Держкомсекретів України були покладені такі завдання: – участь у формуванні та реалізації проведення державної політики з охорони державної таємниці у сферах оборони, економіки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку; – організація, координація та контроль режимно-секретної діяльності державних органів, органів місцевого та регіонального самоврядування, підприємств, установ, організацій, незалежно від форми власності.

Однією з головних складових реалізації державної політики у сфері охорони державної таємниці було створення відповідної нормативно-правової бази. Фахівцями Держкомсекретів України було, безпосередньо, розроблено та забезпечено введення в дію цілої низки загальнодержавних нормативно-правових актів, зокрема: Закону

України “Про державну таємницю” [1]; Указу Президента України “Про Перелік посадових осіб, на яких покладається виконання функцій державного експерта з питань таємниць” [2]; Постанов Кабінету Міністрів: “Про затвердження Положення про порядок і механізм формування та опублікування Зводу відомостей, що становлять державну таємницю” [3], “Про затвердження Положення про порядок і умови надання органам державної виконавчої влади, підприємствам, установам і організаціям дозволу на здійснення діяльності, пов’язаної з державною таємницею, та про особливий режим цієї діяльності” [4], “Про встановлення письмової форми трудових договорів з працівниками, діяльність яких пов’язана з державною таємницею” [5], “Про затвердження Положення про порядок надання, скасування та переоформлення допуску громадян України до державної таємниці” [6].

Однією з важливих складових реалізації державної політики у сфері охорони державної таємниці було забезпечення контролю за режимом секретності в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, підприємствах, установах та організаціях. Указом Президента України [7] було введено у дію “Загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади”. Цим Положенням державні органи зобов’язали здійснювати контроль за станом охорони державної таємниці як в центральних апаратах, так і на підпорядкованих їм підприємствах, установах і організаціях.

Функція контролю за станом охорони державної таємниці на підприємствах, в установах та організаціях, яку повинні були здійснювати керівники всіх рівнів, а також їх режимно-секретних органів, визначалась постановою Кабінету Міністрів України “Про затвердження Положення про режимно-секретні органи в міністерствах, відомствах, уряді Автономної Республіки Крим, місцевих органах державної виконавчої влади, виконкомах Рад, на підприємствах, в установах і організаціях” [8].

Отже, створена у 90-ті роки нормативна база забезпечувала контроль за станом охорони державної таємниці на всіх напрямках діяльності, де створювались, використовувались та зберігались матеріальні носії секретної інформації. Усі відомства держави здійснювали охорону державної таємниці відповідно до нормативно-правових актів держави та відомчих розпоряджень. Контролював їхню роботу у цьому напрямку Держкомсекретів України.

Зокрема, загальна кількість перевірок стану охорони державної таємниці на підприємствах, в установах і організаціях, які здійснили міністерства і відомства, згідно з показниками статистичної звітності за 1997 рік складала близько п’яти тисяч. Ці перевірки часто показували незадовільне забезпечення охорони державної таємниці відомствами. Тому Держкомсекретів регулював їхню роботу у цьому напрямку.

За період свого існування Держкомсекретів України було отримано на виконання 108 указів, розпоряджень та доручень Президента України, 12 доручень Адміністрації Президента України, 6 постанов Верховної Ради України, 10 доручень РНБОУ, 434 доручення Кабінету Міністрів України, 369 постанов, розпоряджень і витягів з протоколів засідань Кабінету Міністрів України.

Ще одним найважливішим напрямком роботи Держкомсекретів було забезпечення охорони державної таємниці під час здійснення міжнародного співробітництва. З початку 90 років значно розширилися міжнародні зв’язки України з іншими державами. Тому виникла необхідність подальшого зміцнення правової основи функціонування системи охорони державної таємниці. Держкомсекретів

України спільно з іншими зацікавленими державними органами здійснював роботу з підготовки законодавчих та інших нормативних актів у сфері охорони державної таємниці під час проведення міждержавних стосунків.

З метою запобігання витоку секретної інформації за державний кордон Держкомсекретів України в 1997 році розроблено та затверджено Указом Президента України [9] “Положення про порядок оформлення дозволів за розпорядженнями Президента України на передачу іншій державі інформації, що становить державну таємницю та матеріальних носіїв такої інформації”, а також Указом Президента України [10] “Положення про порядок підготовки міжнародних договорів України про взаємну охорону державних таємниць”.

З розвитком міждержавних відносин України, як незалежної держави, з’являлась необхідність забезпечення охорони міждержавних секретів, насамперед, у галузі військово-технічного співробітництва. Вперше така необхідність виникла у рамках Програми “Партнерство заради миру” з НАТО. Структури НАТО вимагають від країн, із якими вони співпрацюють, надійного захисту інформації, якою вони обмінюються. З цією метою фахівцями Офісу безпеки НАТО було здійснено вивчення системи охорони державної таємниці в Україні. За їх висновками, створена система відповідала світовим стандартам.

Підписання Угоди про безпеку між Урядом України і НАТО у березні 1995 р. в м. Брюсселі визначило актуальні питання співробітництва з НАТО у сфері захисту секретної інформації. Дорученням Президента України відповідно до статті 4 цієї Угоди Держкомсекретів України був визначений державний орган, який відповідав за забезпечення охорони інформації з обмеженим доступом, обмін якої відбувався в межах співробітництва з НАТО.

Угоди про взаємний захист секретної інформації, у підготовці яких брали участь фахівці Держкомсекретів України, були підписані зі Словацькою республікою, Федеративною Республікою Німеччини, Ізраїлем, Республікою Узбекистан, Францією.

Держкомсекретів України було розглянуто та погоджено проекти угод між Міністерством оборони України і Міністерством оборони Грузії про співробітництво між Військово-повітряними силами України та Військово-повітряними силами Грузії та Меморандуму про взаєморозуміння між міністерством оборони Федеративної Республіки Німеччини і Міністерством оборони України щодо збереження та використання технічної інформації тощо.

Значна увага Держкомсекретів України приділялась підготовці Угоди з США про взаємний захист секретної інформації. Одночасно готувались проекти Угод між міністерством оборони США і Міноборони України та Міністерством у справах науки і технологій України щодо обміну інформацією у сфері досліджень та розробок.

Крім участі у підготовці міжнародних угод з питань охорони державної таємниці під час здійснення міжнародного співробітництва, представники Держкомсекретів України брали участь у засіданнях робочої групи ради Європи з питань захисту персональних даних у м. Страсбурзі. За результатами роботи представників Держкомсекретів України у цій групі розроблено та направлено пропозиції до Міністерства закордонних справ України щодо доцільності приєднання України до “Конвенції про захист прав фізичних осіб у зв’язку з автоматизованою обробкою персональних даних ради Європи”.

Міжнародні договори України про взаємну охорону державних секретів

укладалися від імені України. У випадку коли сторони не доходили згоди про укладання таких міжнародних договорів від імені держави, міжнародні договори України про взаємну охорону державних секретів укладались від імені Кабінету Міністрів України. При цьому контроль за виконанням зобов'язань, взятих згідно з міжнародними договорами про взаємну охорону державних секретів, здійснював Держкомсекретів України відповідно до "Положення про порядок підготовки міжнародних договорів України про взаємну охорону державних таємниць" [10].

Діяльність Держкомсекретів України здійснювалася до середини 1999 р. За інформацією Служби безпеки України Держкомсекретів України і особливо його регіональні органи не змогли забезпечити належного контролю за збереженням державної таємниці. Керівники деяких підприємств, установ та організацій, зокрема, й оборонно-промислового комплексу та науки, вимоги щодо збереження державної таємниці виконували формально. З різних причин безпідставно ліквідували режимно-секретні органи або скорочували їхній штат. Враховуючи це та з метою вирішення питання щодо поєднання адміністративно-правових та оперативно-розшукових функцій в одній державній структурі, у рамках адміністративної реформи, Указом Президента України [11] функції та повноваження Державного комітету з питань державних секретів було покладено на Службу безпеки України. Згідно з новою редакцією Закону України "Про державну таємницю" [1] Служба безпеки України стала спеціально уповноваженим органом державної влади у сфері охорони державної таємниці.

Сьогодні крім традиційних функцій контррозвідувального захисту секретної інформації Служба безпеки України створює або вдосконалює систему збереження державної таємниці, нормативно-правову базу в цій галузі, здійснює організаційне та методичне керівництво системою охорони державної таємниці, контролює стан режиму секретності в органах державної влади, міністерствах, відомствах, на підприємствах та в організаціях Ці завдання розв'язує Управління охорони і контррозвідувального захисту державної таємниці. Безпосередньо реалізацію завдань у сфері збереження державних секретів покладено на деякі інші структури й регіональні органи Служба безпеки України.

З метою підвищення ефективності державної політики національної безпеки України у сфері охорони державної таємниці Служба безпеки України було зроблено вагомий внесок в нормотворчий процес складання системи та органів охорони державної таємниці. За дорученням Кабінет Міністрів України для забезпечення міжнародної співпраці держави Служба безпеки України розробила й уклала міжнародні угоди про захист таємної інформації з Туреччиною, Китаєм, Росією, Туркменістаном, Італією та деякими іншими державами.

Таким чином, на сьогодні в країні створено і діє національна система охорони державної таємниці, яка в цілому відповідає вимогам часу. Діючим законодавством визначено правовий статус державної таємниці і перелік відомостей, що відносяться до цього виду інформації з обмеженим доступом, визначено організація охорони державної таємниці, розподілені повноваження усіх органів, що забезпечують охорону цього найважливішого виду інформації, встановлено відповідальність за розголошення відповідної інформації. В міністерствах, на підприємствах, в установах та організаціях усіх форм власності, де циркулює державна таємниця, створені відповідні режимно-секретні органи, на які покладено функції захисту державної таємниці.

Використані джерела:

1. “Про державну таємницю”: Закон України від 21.01.1994, № 3855-ХІІ // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 16, Ст. 93.
2. “Про Перелік посадових осіб, на яких покладається виконання функцій державного експерта з питань таємниць”: Указ Президента України від 01.12.2009, № 987/2009 // Офіційний вісник України. – 2009 р. – № 94. – Ст. 21.
3. “Про затвердження Положення про порядок і механізм формування та опублікування Зводу відомостей, що становлять державну таємницю”: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.1994, № 278 // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/278-94-%D0%BF>
4. “Про затвердження Положення про порядок і умови надання органам державної виконавчої влади, підприємствам, установам і організаціям дозволу на здійснення діяльності, пов’язаної з державною таємницею, та про особливий режим цієї діяльності”: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.06.1994, № 426 // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/426-94-%D0%BF>
5. “Про встановлення письмової форми трудових договорів з працівниками, діяльність яких пов’язана з державною таємницею”: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.1994, № 779 // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/779-94-%D0%BF>
6. “Про затвердження Положення про порядок надання, скасування та переоформлення допуску громадян України до державної таємниці”: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.07.1996, № 878.
7. “Про загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади України”: Указ Президента України від 12.03.1996, № 179/96 // Урядовий кур’єр /офіційне видання/ від 28.03.1996 р.
8. “Про затвердження Положення про режимно-секретні органи в міністерствах, відомствах, уряді Автономної Республіки Крим, місцевих органах державної виконавчої влади, виконкомах Рад, на підприємствах, в установах і організаціях”: Постанова Кабінету Міністрів України від 04.08.1995, № 609 // <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/609-95-%D0%BF>.
9. “Про Положення про порядок оформлення дозволів за розпорядженнями Президента України на передачу іншій державі інформації, що становить державну таємницю та матеріальних носіїв такої інформації”: Указ Президента України від 13.05.1997, № 423/97 // Опублікуванню не підлягає.
10. “Про Положення про порядок підготовки міжнародних договорів України про взаємну охорону державних таємниць”: Указ Президента України від 01.11.1997, № 1229/97 // Опублікуванню не підлягає.
11. “Про Положення про технічний захист інформації в Україні”: затверджено Указом Президента України від 27.09.1999, № 1229/99 // Офіційний вісник України. – 1999 р.- № 39. – Ст. 29.

Морозова О. О. Правовая охрана государственной тайны в Украине.

В Украине создана и действует национальная система охраны государственной тайны. Действующим законодательством определен правовой статус государственной тайны и перечень сведений, относящихся к этому виду информации с ограниченным доступом, определена организация охраны государственной тайны, распределены полномочия всех органов, обеспечивающих охрану этого важнейшего вида информации, установлена ответственность за разглашение соответствующей информации.

Ключевые слова: *государственная тайна, информация с ограниченным доступом, правовая охрана государственной тайны.*

Morozova O. Legal protection of state secrets in Ukraine.

In Ukraine a national system for the protection of state secrets has been created and is operating. The current legislation defines the legal status of state secrets and a list of information related to this type of information with limited access, the organization of state secrets protection is defined, the powers of all authorities ensuring the protection of this most important type of information are distributed, responsibility for disclosing relevant information is established.

Keywords: *state secret, information with limited access, legal protection of state secrets.*